

Pokud mne se týče, nemohu souhlasiti s tím, že podobný režim by mohl býti pokrokem. Z toho důvodu jsem neochvějným odpůrcem všech řízených režimů, ať přicházejí zprava anebo zleva, ať jsou to režimy korporativní anebo syndikalistické, autarchické anebo mezinárodní.

Dlužno však si položit ještě jednu otázku. Jak jest možno, že režim degradující lidi a snižující jejich blahobyť, mohl se tak rozšířiti, že v době kratší deseti let, stal se platným režimem ve většině států?

Ačkoliv tato skutečnost může se zdáti paradoxem, lze i ji snadno vysvětliti. Řízené hospodářství má tu velikou výhodu, že jest hospodařením, oproštěným od všeho nátlaku, který cenový mechanismus vykonává v hospodářství liberálním. Jest tedy režimem žádoucím nejen u stran, které si přejí svěřiti státu úkol, aby až do nebe povznesl ekonomii ideální a spravedlivou proto, že byla navržena podle jejich přání, avšak také proto, že se jí dožadují i někteří praktikové, kteří doufají, že budou dosti silnými, aby k svému prospěchu změnili rovnovážný stav, který by jinak samovolně byl zjedнан cenovým mechanismem.

Jest ovšem pravdou, že hledání utopie a sobectví lidské jsou věčné. Naproti tomu se však dnes ve světě vyskytuje nový zjev, totiž prostředek, který lidé vynášeli v důsledku rozšíření organizací zaměstnavatelů a dělníků, výrobců a spotřebitelů a zobecněním režimu, dávajícího zastoupení hmotným zájmům v tom, že byly uskutečněny systémy nejméně uskutečnitelné. Utopie byla tak kdysi pouze chybou v doktríně, dnes se projevuje katastrofou politickou, jíž, bohužel, jest dnešní krise bolestivým projevem.

Jacques Rueff, Paříž.

REFORMA PRÁVNICKÉHO STUDIA.*)

I. Úvod.

Mluvíme-li o potřebě reformy právnického studia, musíme se poohlédnouti po tom, co se v průběhu doby, po kterou trvá dnešní úprava právnického studia, změnilo. Právnické studium zahrnuje jednak historickou přípravu, jednak soubor norem judiciálních pro soudce, advokáty (finanční prokuratury) a notáře, a t. zv. státní vědy se stránkou právnickou (právo ústavní a správní i s finančním) a stránkou hospodářskou (národní hospodářství a finanční věda). Uvažujeme-li o tom, co se změnilo od té doby, ze které pochází nynější úprava právnického

*) Předneseno ve Všehrdu.

studia, musíme přihlížeti k dvěma věcem, jednak k obsahu, jednak k metodě poznávací obsahu disciplín, přednášených na právnických fakultách.

Přihlížíme-li k obsahu, tu je na první pohled zřejmo, že se obsah historický ani judiciální nerozšířil nijak mimořádně, ale že se látka t. zv. státních věd neobyčejně rozmnožila a stala se složitou. Zběžný pohled na ohromné rozmnožení norem správních a finančních, u srovnání s normami zákoníku občanského, obchodního, směnečného, norem obecného trestního práva a norem procesuálních nám ukazuje do očí bijícím způsobem, že okruh norem judiciálních se prohlubuje a zjemňuje, ale málo extensivně rozšiřuje, kdežto okruh norem správních (i s finančními) se i extensivně neobyčejně rozrůstá. Totéž platí i o hospodářské stránce státovědeckého studia, protože se i problémy hospodářství národního i státního stávají úžasně složitými a rozmnožují se. Vycházíme-li tedy od obsahu právnického studia, tkví ohnisko potřeby reformy v prohloubení studia státovědeckého.

Dnešní způsob studia právníků na všech právnických fakultách našich je ten, že studující v druhém oddílu studijním se především a hlavně věnují studiu judiciálnímu tak, že ukončení studia končí judiciální zkouškou a po absolutoriu se soustřeďuje teprve pozornost k oboru státovědeckému, pro který nebylo dříve dosti času ani v seminářích, leda že nanejvýše byly odposlouchány přednášky. Při tomto postupu a při rozrůstání látky státovědecké se stává vzdělání právníků ve státních vědách stále plytším na škodu jejich budoucí praxe.

Přihlédneme-li k metodě poznávací, nastává od platné úpravy právnického studia na naše dny také podstatná změna. Platná úprava právnického studia se opírá o metodický historismus, který sice viděl správně v platném právním řádu a v daném hospodářském stavu produkt historického vývoje, ale nesprávně z toho dovozoval, že lze hospodářství a právo poznávat pouze historicky a z historie, a důsledek toho byl, že ještě v mých studijních dobách zaujímal historii práva (ne také hospodářství) čtyři semestry, tedy celou polovinu právnického studia, takže na celý obor judiciální a státovědecký zbyly také jen čtyři semestry. Tento historismus metodický měl, jak řečeno, pravdu v tom, že daný právní řád a hospodářský stav je produktem historického vývoje, z čehož plyne, že lze právní řád i hospodářský stav také vykládati a chápati historicky, ale mýlil se v tom, že tento historický způsob výkladu je jediný. Právní řád je také soubor právních norem, který poznáváme také ještě jinak než historicky, když se ptáme, které normy platí a do platného souboru norem náleží, a jaký je význam a smysl norem. Tento výklad toho, co platí a neplatí, je také poznávání právního řádu, a soubor příslušných poznatků tvoří právní teorii, která je zcela odlišná od právní historie, a která od historie nemůže ničeho získati. Ba, abychom mohli dělati historii platného právního řádu, musíme napřed vědět, co je právo a co platí. A obdobně tomu jest v po-

znávání daného hospodářského stavu. I on jest produktem historického vývoje a jako takový se dá historicky vyložit. Avšak hospodářství jest určitý pořádek v péči o udržení a zlepšení života jednotlivcem a národem, a rozumění hospodářství znamená znáti pořádkové zásady, ze kterých daný pořádek hospodářsky vzechází a jest udržován. Historie hospodářství mně ukazuje, jak a proč se tyto pořádkové zásady mění, ale nedovede mně těchto pořádkových zásad vyložit, ba naopak musím tyto pořádkové zásady znáti předem, mám-li vykládati jejich změnu. Žádná historie mně nemůže vyložit, jak z pořádku hospodářství spotřebních a výdělečných vznikají ceny, a nemůže mně na příklad vyložit vznik našeho obilního monopolu, neví-li, jaký jiný pořádek se jím intenduje nežli ten, který vznikl z ceny obilí za volné soutěže. Ale poznání tohoto hospodářského pořádku je vlastní problém hospodářské teorie, kterou nemůže nahraditi žádná hospodářská historie.

Studium přípravné.

Z toho všeho plyne, že není jen historického poznávání práva a hospodářství, a že toto poznávání není primární, nýbrž sekundární, že historické vzdělání právníka patří k účelnosti jeho vzdělání, ale nikoli k jeho základům, i když se v časovém pořadí doporučuje vykládati minulost před přítomností. Věcně by bylo naopak vyložit napřed teorii a věc a pak historii. Z toho však vyplývá, že třeba historický oddíl právníckého studia zkrátiti ve prospěch oboru státovědeckého na dva semestry, nechceme-li v celku prodlužovati právníckého studia, ač i o tom se dá uvažovati, a že je třeba přetvořiti studium historické na studium přípravné, které by znamenalo přechod ze studia gymnasiálního na studium věd právních a státních.

Toto přípravné studium by tedy zahrnovalo jednak stránku metodickou, jednak stránku historickou, a to jak pro právo, tak pro hospodářství. Šlo by tedy:

1. o metodu poznávání práva a základní pojmy právního řádu,
2. o metodu poznávání hospodářství a základní pojmy hospodářské,
3. o historické prvky platného právního řádu, a to s rozlišením práva soukromého a veřejného,
4. o nástin dějin hospodářského vývoje. — K tomu by patřila konečně statistika jako metoda.

Metodickými obory by se nahradila dnešní filosofie praktická, pro právníky dnes méně významná. Dějiny právní by byly omezeny na výklad oněch prvků, které mají souvislost s platným právním řádem. Nešlo by tedy dále o soustavu práva římského, církevního atd., nýbrž o prvky z práva římského, církevního, německého atd., které mají souvislost s platným právem soukromým a s historickými prvky z práva českého, německého,

rakouského, ale i francouzské ústavy a p., které lze sledovati v platném právu veřejném. Bylo by možno dále soustavně a vědecky i ve zvláštních přednáškách pěstovati nadto staré právo české, právo církevní atd., ale bez závaznosti pro posluchače. Toto přípravné studium by se obmezilo na dva semestry, takže by pro ostatní dva obory zbyly čtyři semestry a nebylo by nutno k prohloubení studia státovědeckého prodlužovati studium právnické v celku. Nemělo-li by se trvání studia přípravného zkrátiti, bylo by nutno trvání studia celkového o semestr prodloužiti. Přípravné studium by končilo státnicí, o níž bude ještě dále řeč. Toto seskupení látky by se stalo skutečnou přípravou pro vlastní studium právnické, přípravou, která obsahuje vše, čeho je třeba, ale také pouze to, čeho je třeba.

Rozdělení studia právnického a státovědeckého.

Jest nyní otázka, jak použití další studijní doby pro přípravu judičiální a státovědeckou. Rostoucí látka státovědecká vedla v cizině k rozštěpení právnických fakult na fakulty právnické v užším smyslu pro vzdělání judičiální a na fakulty státovědecké. Není sporu o tom, že tato specialisace vzdělání musí vésti k jeho žádoucímu prohloubení, ale předpokládá, že se studující musí předem rozhodnouti už v období studia, kterému oboru se chce věnovati, ač ho nezná. Rozhodnutí pak znemožňuje mu také přechod od soudnictví k veřejné správě a podobně, a má i tu stinnou stránku, že se neděje až po studiu, podle volných míst v tom kterém oboru. Tento praktický zřetel doporučuje rozdělení právnického studia v tomto smyslu spíše ve státech velkých nežli malých, a proto je v zásadě nedoporučujeme pro naši republiku. Jiná otázka jest, nedoporučovalo-li by se zříditi v Praze zvláštní a samostatnou vysokou školu státních věd, která by současně sloužila tuzemcům i cizincům, kde by se všechny přednášky a semináře konaly současně vždy v některém světovém jazyku, což by umožnilo studium státních věd u nás také cizincům, zejména Slovanům. Tím by se zvýšila politická hodnota studia cizinců v Praze proti studiu pouze věd technických. Státovědecké studium by se na této jediné vysoké škole státních věd velmi prohloubilo. Škola by vychovala absolventy pro úřady správní, finanční, pro zahraniční službu, pro obchodní komory a velké žurnály. Ulevilo by se tím právnickým fakultám, které jsou přetíženy při velkém počtu posluchačů zkouškami na úkor práce vědecké. Škola by mohla vydávati ve světových jazycích svůj vědecký časopis a p. Soustřeďovala by vedle profesorů stálých přednášky vynikajících odborníků z celé republiky. Leč to by byla jen úleva pro právnické fakulty, jichž problém by se proto zatím nezměnil.

I když tedy bude na právnických fakultách dále spojeno studium judičiální a státovědecké, jest v zájmu studia státovědeckého provésti časovou odluku obou těchto oborů tak, aby každému oboru byly věnovány tři semestry souvislé, tvořící samostatné období studijní, končící

státní zkouškou. Posluchačům, kteří absolvovali a státnicí uzavřeli studium historické, by bylo ponecháno na vůli, který oddíl chtějí dále absolvovati napřed, zda judiciální či státovědecký, ale nemohli by do posledního přejíti dříve, nežli by obor napřed zvolený neuzavřeli státní zkouškou. To by mělo ten význam, že by se tomu kterému oboru, prakticky státovědeckému, věnovali plně a výlučně, nerozptylující se současnými starostmi o obor druhý. To by mohlo mít také ten smysl, že studium přípravné spolu s oddílem státovědeckým by tvořilo po případě jednotku, dostačující k určitým službám veřejným a soukromým, dojísta nahrazující dnešní vysokou školu žurnalistickou. V tom případě by bylo nutno doplniti státovědeckou jednotku encyklopedií judiciální.

O studiu státovědeckém zvláště.

Nebudu se zabývatí podrobnostmi v rozsahu a výčtu přednášek jednotlivých oborů, ani oboru státovědeckého. Avšak v tomto oboru dlužno upozorniti na to, že obsahuje stránku právníckou v právu ústavním a správním i s právem finančním a stránku hospodářskou i s hospodářstvím veřejným, o němž jedná věda finanční. V poměru práva správního a finančního k vědě hospodářské a finanční je vztah — řekl bych jako formy a obsahu. Věda správní obsahuje normy, upravující hospodářství, věda hospodářská přináší zdůvodnění ve výkladu látky, která je právně upravena. Právo finanční obsahuje normy, upravující hospodářství veřejné a věda finanční přináší zdůvodnění těchto norem tím, že vykládá pořádací zásady atd. tohoto hospodářství. Věda hospodářská i s finanční nevyčerpává takto úplně okruh norem správních i s finančními, protože máme mimo správní normy hospodářské také správní normy kulturní, zdravotní, obranné a j. a vyčerpání obsahu správního práva výkladem příslušné látky by vyžadovalo ještě doplnění výkladem soustav školských a jejich zásad, soustav správy zdravotní, obranné atd., což jest něco jiného nežli výklad norem platných. A právníci ve správě kulturní, zdravotní, vojenské atd., ale také právníci v rozpočtovém odboru ministerstva financí si musí osvojití rovněž znalost této hmotné stránky mimohospodářské správy. Leč takové rozšíření by vedlo příliš daleko, ač je žádoucí, a řešení příslušných otázek potřebuje též vědeckého rozboru a soustavy.

Avšak proti právu ústavnímu, které přináší politickou stavbu státu, stojí také látka o různých soustavách politické moci, o jejich vztazích k funkcím státu, podrobněji o smyslu demokracie, o politických stranách, o vztahu politické soustavy k funkci státu, tvoření veřejného mínění, o politické psychologii, o politice národnostní a menšinové, též historickém vývoji a podobně. Jde o politiku ve smyslu formálním, která se zabývá jen otázkou politické moci ve státě, jejím rozdělením atd., na rozdíl od politiky materiální, tedy obsahové, která se odnáší k regulaci určité látky kulturně-hospodářské, zdravotní atd. Tento soubor otázek tvoří jednotku, která je pendantem k právu ústavnímu. Jestliže se pomíjí tento soubor otázek, je to zřejmá a citelná mezera pro politiky,

žurnalistiku i administraci. Mezera tato musí být vyplněna. Jest už podrobností, že se dnes neklade na právo finanční stejná váha jako na ostatní právo správní, a při nesmírnosti příslušné látky nezbude nežli ji oddělit i ve výkladech i zkouškách, avšak je nutno učiniti je rovnocennými. Možná, že i judiciální obory potřebují obdobného doplnění, na př. pozitivní trestní právo kriminologií atd.

Také mezinárodní právo je přiřčeno ke státovědeckému oboru, ač zahrnuje také mezinárodní právo soukromé, trestní, směnečné atd. I mezinárodní právo má I. část, odpovídající v právu národním právu ústavnímu, tedy principy vzniku mezinárodních norem, jejich poměr k normám národním, tvoření mezinárodních norem v mezinárodních orgánech (Společnost národů) atd., kde rovněž proti normám pozitivním stojí výklad o možných soustavách, vývoji atd., a II. část odpovídající určitým oborům správního práva hospodářského, finančního atd., zase s výkladem platných norem a výkladem materiálním (hospodářským, finančně vědným atd.); jak řečeno, jde tak o úpravu otázek práva soukromého a trestního s výklady de lege lata i de lege ferenda. Můžeme tedy mluvit o mezinárodním právu obecném, oné části, která odpovídá v národním právu ústavnímu právu, a mezinárodním právu zvláštním, které odpovídá jednotlivým oborům práva správního i s finančním a jednotlivým oborům judiciálním. Důvody vhodnosti mluví pro to, aby výklady o jednotlivých částech mezinárodního práva zvláštního byly přiřčeny k příslušným disciplinám o právu národním, s nimiž věcně souvisí. Tak i materiální výklad hospodářský a finanční se neobmezuje na hospodářství a finance národní, nýbrž řeší i problémy mezinárodních vztahů. Obecné právo mezinárodní pak odpovídá národnímu právu ústavnímu. Viděli jsme, že k ústavnímu právu pozitivnímu patří věda o politice jako mimonormativní výklad o příslušné materii. Radí-li se k ústavnímu právu obecné právo mezinárodní, je třeba, aby věda o politice se neobmezovala na problémy politiky národní, nýbrž byla rozšířena i na problémy politiky mezinárodní. To je podstatné doplnění studia státovědeckého. Jinak nechceme zacházeti do podrobností o počtu vyučovacích hodin atd.

Od vědeckých cílů právního studia universitního musíme lišiti cíle vychovatelské. Hlavním cílem výchovným pro budoucí povolání právníků je arci v první řadě vědecká výzbroj, která však nespočívá jen ve znalosti norem a jejich historie a znalosti skutečné hospodářské situace (podniků, výroby, vkladů atd.), nýbrž především ve způsobilosti právního a hospodářského myšlení; ba tomuto myšlení, tedy způsobilosti se dívat a chápat, což předpokládá soustavu, do níž se jednotlivost včleňuje a ze soustavy chápe, třeba věnovati pozornost především. Posluchač nemůže získati na universitě podrobnou znalost všech jednotlivostí našeho hospodářství národního, včetně státního, ale musí znáti pořádkové principy, které vysvětlují celý souhrn tohoto hospodářství a tvoří z ní soustavu. Na tomto uspořádání mozku daleko více záleží nežli na mnohosti podobných poznatků

bez ladu a skladu. Správná vědecká soustava jest nejlepší příprava pro praxi a klade-li se proti sobě věda jako teorie a praxe a zjišťuje-li se mezi nimi nesoulad v ten smysl, že je někdo výborný teoretik, ale špatný praktik, nevěřte tomu, v takových případech je také špatná teorie.

Když jsem po prvé převzal správu státních financí při prázdných pokladnách a všech poválečných nesčetných problémech, jež denně narůstaly a se měnily, a pro jejichž řešení nebylo odpovědi v antecendencích, byla jen v soustavě teoretické odpověď, protože se každý případ jevil článkem, který bylo nutno zařaditi. Právě tato kasuistika ověřovala správnost a nosnost teorie. Abych uvedl příklad. Praxe dávno dříve přinesla progresi výdělkové daně u akciových společností, nežli teorie pochopila rozumnost tohoto postupu. Teorie řekla, že mají býti výnosové daně proporcionální, protože progresse svědčí jen dani důchodové, a když jsem připustil v naší berní reformě progressi výdělkové daně, bylo to nazváno oficiálním teoretikem fiskalismem, tedy postupem, který bere peníze, kde se dá, ale národohospodářských zásad nedbá. Uvážíme-li však, že chceme daní způsobiti co nejméně škody a že škoda, kterou působíme daní na výnos akciového kapitálu, spočívá v tom, že tlumíme investiční a podnikatelský zájem tohoto kapitálu, osvěžovaný výnosem, pak právě lineární proporce, která nepřihlíží k výši relativního výnosu nepůsobí nejmenší škody. Bere-li se podniku se čtyřprocentní dividendou, rovnou zúročení vkladů ve spořitelně, právě tak na př. 25%, jako podniku s výnosem 20% dividendy, pak se zastavuje podnikání v případě prvním, protože úrok ze vkladů je pro ně kritickou hranicí, a ponechává v druhém případě nepotřebně mnohem více, nežli je třeba k udržení zájmu na podnikání. Z toho plyne, že třeba ve výnosu lišiti část, odpovídající zúročení vkladů a část nad to: první nese daň pouze jako vklad a část nad to mnohem vyšší, z čehož plyne určitá progresse jako metoda určité daně při minimální škodě a určité škodě při minimální dani. Praxe byla v rozporu s teorií, ve skutku byla v rozporu jedna teorie s druhou, a jedna byla špatná. Tím nechci říci, že praxe dělá vždy, co je dobré, ale správná teorie umožní právě také správné hodnocení; tím tedy nechci říci, že má praxe vždy pravdu, ale kdo má správnou teorii, může býti správným vůdcem nebo kritikem praxe. Správná teorie se může dostat do rozporu s praxí, ale kdo má správnou teorii, dělá i dobrou praxi.

Vědecké myšlení je tedy hlavním problémem právnického studia universitního. Probouzí se přednáškami a cvičí se semináři; zde je hlavní dílna vědeckého myšlení.

Disciplíny pomocné a vyučování názorné.

Tím, že kladu takovou váhu na vědecké vyškolení právnického dorostu jako základ výchovného cíle, nebudu v podezření, že snižuji vědeckou úroveň university, žádám-li některá doplnění výchovy pro praxi, která mají v poměru k vlastnímu právnickému studiu spíše

technickou povahu. Běží především o určité pomocné disciplíny a o názorný výklad, kterému odpovídá ve vědě abstraktní popis. V ohledu prvním myslím na př. na účetnictví a bilancování podniků, které je nezbytné pro každého finančního právníka, buď soudce, advokáta, notáře, ale i pro úředníka hejtmanství, který je komisařem ve spořitelně. Účetnictví vyčísluje složky, tvořící výnos a majetek, a konkrétně vyplňuje příslušnou konstrukci národohospodářské teorie o výnosu a majetku. V ohledu druhém myslím na názorná cvičení různých oborů, která ulehčují abstraktní popis. Popis žaloby, rozsudku, rubriky, smének, kupní smlouvy, pozemkové knihy, obchodního rejstříku, státního rozpočtu, bankovních obchodů se dá usnadnit názorně tím, že se popis probere na praktickém příkladě, na skutečné smlouvě, žalobě, směnce, že se posluchači zavedou do pozemkové knihy, do podniku, do banky atd. Je-li pod důstojnost vědeckých zástupců příslušných oborů, aby vedle abstraktního popisu ukázali posluchačům prakticky listiny, zápisy atd., pak lze zaříditi pro tento účel zvláštní lektorát. Živil jsem se za svého studia na universitě mimo jiné také prací v advokátní kanceláři a ujišťuji, že smysl žaloby jsem pochopil nesrovnale rychleji, když jsem jednu opsal, nežli ze studia příslušných abstraktních norem civilního procesu. Tato cvičení nemají vědecké povahy, ale usnadní přehled i pochopení abstraktních popisů a uspoří kus práce, kterou třeba teprve získati v praxi. To je tedy praktické doplnění právníckého studia.

Státní zkoušky.

Potřebuje-li reformy studium samotné, potřebuje ji také soustava zkoušek. Rozdíl mezi rigorosy a státnicemi má svou odůvodněnost. Zkoušky státní jsou dokladem o dostatečné přípravě pro účely praxe soudní, správní atd. Požaduje-li se pro praxi advokátní a v důsledku pro praxi finančních prokuratur doktorát, je to ničím neodůvodněná anomalie, která nezdvihá úroveň advokátů, ale snižuje úroveň doktorátu, protože kdyby doktorát byl opravdu podle své povahy jako má na př. na filosofické fakultě, vázán na primérní způsobilost vědecké tvorby, stal by se těžkou překážkou pro způsobilost k advokacii a pak ve skutku nejsou doktorské zkoušky právnícké nic jiného nežli zkoušky státní, jenže trvají či mají trvati trochu déle. Tím se právnícký doktorát znehodnocuje. Chceme-li udělati doktorát právnícký tím, čím býti má, nesmíme jej činiti podmínkou praktického povolání, nehledě k tomu, že nelze nahlédnouti, proč má býti podmínkou advokacie doktorát, není-li podmínkou pro soudce. Teprve až přestane býti doktorát podmínkou praktického povolání, můžeme učiniti z tohoto doktorátu, čím má býti, to jest veřejným osvědčením primérní vědecké způsobilosti. Pro každou praxi stačí státní zkoušky.

O státních zkouškách jsme dali v úvahu zatím tu změnu, že by každý oddíl studující končil státní zkouškou, která by byla podmínkou vstupu do oddílu dalšího. Na řízení při státních zkouškách

netřeba ničeho měnit. Obsah zkoušek se mění obsahem příslušného studia. Jestliže nemá v žádném případě praktické povolání podmiňovati doktorát, nemůže býti zkušební obor státních zkoušek užší nežli zkušební obor doktorátu. Ostatně, jak je možno opravedlniti, aby úředník zahraničního ministerstva, který nemusí mít doktorát, nebyl u státnice zkoušen z práva mezinárodního, ale advokát, který musí býti doktorem, měl rigorosum také z práva mezinárodního? Státnice musí vyčerpávati celý studijní plán a základní studijní plán je současně rozvrhem látky pro státní zkoušky. Počet oborů se však proti dnešnímu stavu rozmnožuje a zpestřuje. Tak tomu je hned u první státní zkoušky, kde se zužuje rozsah historie právnické, ale připojuje studium metodiky právní a hospodářské, studium historie hospodářské a statistika jako metoda. Mimo to se látka po případě kondensuje na dva semestry, a není možno vstoupiti do dalšího oddílu studijního bez státní zkoušky přípravného oddílu, filosofickohistorické. Nemá-li nastati pro studující přetížení, musíme hledati úlevu na druhé straně. Tuto lze nalézt v tom, že by se nemusila konati první státní zkouška ze všech předmětů najednou, nýbrž že by se státnice rozložila ve zkoušky jednotlivé, kolokvia, jichž úspěch se složí v celkový výsledek zkoušky státní. To je úleva velmi značná. Ostatně metodika právní a hospodářská jsou disciplíny sesterské a sousedící. Je nutno dále postarati se také o to, aby byla v přednáškách celá látka vyčerpána a ne pouze načata a pak bude počet přednáškových hodin zárukou, že nebude látka podrobnostmi rozpínána do nemožnosti; ve výkladu historie lze jíti více nebo méně do podrobnosti a záleží na tom, aby právník poznal vývojové linie, nikoli podrobnosti.

Rozsah studia judiciálního se podstatně nemění a proto není třeba ani měnit konstrukce státní zkoušky, ale i zde lze pomyslet na případné doplnění státnice — bylo-li by shledáno odborníky tohoto oboru za nutné — na př. v kriminalologii — povinnými kolokvii. Tato metoda bude nutná u státnice státovědecké, která se rozšiřuje o právo mezinárodní a vědu o politice a tím, že se vedle práva správního zkouší rovnocenně právo finanční. I zde lze určité předměty vyříditi povinnými kolokvii tak, aby se zkoušelo pak jen ze čtyř předmětů najednou, při čemž by se vpočetl výsledek kolokvií tak, jako by se bylo zkoušelo při státní zkoušce samotné. Kolokvia však musí mít náležitosti zkoušení u státní zkoušky co do trvání, veřejnosti a klasifikace. Protože se pak kolokvia konají před jednotlivým profesorem, ne před komisí, ale mají stejný účinek na státnici jako zkoušení před komisí, musilo by býti kolokvium veřejné, bylo by třeba dáti posluchači právo, aby se mohl odvolati s tím účinkem, že by se zkouška opakovala v téže termínu před děkanem nebo proděkanem. Jinak by se na kolokvium vztahovaly všechny předpisy o státnicích. Vzhledem k tomu však, že by součástí státnice tvořila také kolokvia, kde neúspěch v jednotlivém předmětu má v zápětí propadnutí a ztrátu semestru, nemohl by ani u státnice nastati případ, že kandidát v některém předmětu ne-

obstál a prochází per maiora. Musil by projít všemi hlasy a propadnutí v jednom předmětu je neúspěch, celé zkoušky, protože není možno připustiti, aby posluchač měl mezeru v některém oboru.

Studium by se usnadnilo podstatně, kdyby se profesori postarali o učebnice a celá látka všech státnic byla uložena v učebnicích. Jsou profesori, kteří se bojí vydati učebnici, aby neztratili posluchače. Když profesor přednášek nečte, ale když přednášku vždy znovu tvoří, nemusí se o posluchače obávat. Učebnice jsou také veřejnou kontrolou vědecké hodnoty a obsahu přednášek, které nejsou upraveny studijními řády, takže je taková kontrola veřejnosti tím více naléhavá. Nepopírám, že tato reforma bude znamenati mnoho nové práce pro profesory.

Semináře.

Dívali jsme se doposud na studium právnické a hospodářské pod zorným úhlem různých praktických povolání, která jsou zastávána právníky. Vědecká příprava byla tu přípravou pro tato povolání praktická, která vědu aplikují a vědu netvoří. Ale právnická fakulta je jediným místem také pro výchovu vědeckých pracovníků. Slouží-li přednášky pro vědeckou přípravu všech právníků, jsou semináře vědeckými dílnami pro přípravu k vědecké práci. V přednáškách nepřichází profesor do individuálního styku s posluchači, vidí jich účast, zájem, pílí, ale nemůže ohodnotiti jejich individuálních schopností, zejména pro vědeckou práci. V semináři počíná tento individuální styk a pokusy posluchačů o vědeckou tvorbu. Je to zejména veliký počet posluchačů povolaných i nepovolaných k vědecké tvorbě v přednáškách, který znemožňuje individuální styk. V semináři musí býti počet posluchačů menší a musí se jejich okruh obmezovati už na povolanější, má-li býti práce seminární úspěšná. Z toho plyne, že nelze udělati semináře povinné pro všechny posluchače; bylo by to zbytečné, protože pro praktické povolání může býti účast na seminárním cvičení užitečná, jako každé hlubší vědecké vzdělání, ale není bezpodmínečně nutná, a na druhé straně by takovéto rozmnožení účastníků znemožnilo intenzivní práci v semináři, počítáme-li s tím, že má každý posluchač míti jednu referát. Proto musí zůstat účast na seminářích dobrovolná, což zaručuje zájem účastníků. Ba úspěšnost práce v semináři předpokládá, že posluchač látku už ovládá. To vyžaduje, aby se směli semináře zúčastniti jen oni posluchači, kteří už přednášky z příslušného oboru odposlouchali a složili z něho velmi úspěšnou zkoušku jednotlivou. Není překážky, aby se semináře z toho kterého oboru zúčastnili i posluchači, kteří už přípravné studium absolvovali, po případě i absolventi, kteří by se musili dáti dále zapsat k vůli semináři. Bylo by však žádoucí, aby semináře provázely souběžně všechny vědní obory. Metodu práce v semináři nelze předepsati a bude záležeti na učiteli, dovede-li vychovati vědecké pracovníky, dáti jim podněty atd.

Doktorát a rigorosa.

Semináře by měly obzvláště význam pro ty, kdož se zajímají o hlubší vědecké vyškolení, především pro ty, kdož se chtějí stát doktory. Jestliže doktorát přestane býti podmínkou praktických povolání, pak se stane průkazem prvního stupně způsobilosti vědecké tvorby (druhým je habilitace), jak tomu je na fakultách filosofických, přírodovědeckých, na technikách atd. Prohloubení vědecké až k vědecké tvorbě je možné pouze v určitém vědném oboru a na-prosto není možné v oborech všech. Z toho už plyne, že jsou-li dnes předpokladem doktorátu rigorosa z celé látky státních zkoušek, že rigorosa jsou pouze rozšířené a opakované státnice a nic víc a že doktorát právnický není průkazem prvního stupně způsobilosti k vědecké tvorbě. Doktorát předpokládá obecné vzdělání právnické a proto se neměl připouštět nikdo k doktorátu, kdo nemá státnic, jak tomu jest dnes; dnes toho arci není třeba, protože se u rigoros zkouší ze všeho jako u státnice; jestliže se však doktorát neváže na speciální obor, pak je průkaz obecného vzdělání právnického a národohospodářského, podaný státními zkouškami nezbytný. Doktorát třeba tedy navázati na speciální obor a hlubší vědeckou přípravu v něm.

Tento speciální obor by mohl býti volen jen ze studia judiciálního nebo státovědeckého, nikoli z oboru filosofického nebo historického, protože běží o fakultu právnickou, nikoli filosofickou; že by však za to každý doctorand musil se prokázati také hlubšími vědomostmi historickými a filosofickými, podotkneme později. Jestliže by však byl volen obor jeden nebo druhý, nešlo by už o doktorát juris universi, nýbrž buď o doktorát státovědecký nebo právnický, což by bylo i veřejně vyznačeno. Rozdělení studia, které nedoporučujeme provést při obecném vzdělání právníků pro praktické povolání, vyplývá samo při tvorbě vědecké.

Je nyní otázka, jakou přípravu by bylo požadovati pro doktorát. O obecném vzdělání právnickém a státovědeckém, prokázaném třemi státnicemi, jsme již mluvili. Nadto je samozřejmý požadavek, aby doctorand měl s úspěchem absolvovaný seminář v disciplíně, ve které prokazuje vědeckou kvalifikaci. Pro zvolený předmět by bylo nutno předložit disertační práci, která na rozdíl od práce habilitační nevyžaduje práce, která znamená pozitivní obohacení vědy, nýbrž jest studií, svědčící o samostatnosti myšlení, znalosti pracovních metod a jest aspoň aplikací daných vědeckých poznatků na konkrétní případy a problémy. Vedle písemné disertační práce bylo by nutno, je-li uznána způsobilost, vykonati jedno ústní rigorosum, a to v disciplíně, na kterou se vztahuje disertace, se zřetelem k disertaci a pak z přílehlých předmětů přípravného studia filosofické a historické povahy. Šlo-li by tedy o doktorát právnický z methologie právnické a historických prvků práva soukromého, šlo-li by o juristickou disertaci státovědeckou z methodologie právnické a historických prvků práva veřejného a šlo-li by o disertaci hospodářskou

nebo finanční z methodologie hospodářské a hospodářské historie. Tak by se stal doktorát právnický hodnotným, stal by se průkazem elementární způsobilosti k vědecké tvorbě; tím by se arci obmezil počet adeptů i doktorů. Práce profesorů by se v jednotlivém případě zvýšila, ale v celku nesmírně zjednodušila proti dnešnímu stavu duchamorného zkoušení u rigoros, které dusí veškerou vědeckou práci profesorů i fakult, které se stávají továrnami na doktory.

Docenti a profesori.

To jest osnova myšlenek o reformě právnického studia, která — jak jste viděli — není nahodilou snůškou reformních nápadů, nýbrž jest určitou soustavou, která je budována na faktech skutečného vývoje, na metodách vědeckých věd právních a hospodářských a na cílech praktických i vědeckých právnického a hospodářského studia. Tím nechci říci, že jde o návrh propracovaný do všech podrobností, jenž nepotřebuje podrobné diskuse o zásadách i podrobnostech. Usiloval jsem o tuto rozpravu a dal jsem před časem podnět ke zřízení mezifakultní komise pro reformu studia právnického. Je smutné, že tato komise se nakonec rozešla bez výsledku. Je to snad důkaz, že právnické studium reformy nepotřebuje? Vše, co jsem uvedl, jest snad důkazem o potřebnosti reformy, důkazem o tom, čeho se právnickému studiu nedostává, a čím se zbytečně zatěžuje mozek posluchačů práv a čím se odrazují lidé se specifickou schopností pro toto studium od studia proto, že se jim vnucují věci nepotřebné a se studiem nesouvislé. Není lhostejno, jestli tisíce mozků, opouštějících ročně právnické fakulty, ujímajících se vůdcovství ve veřejné správě, v politice, žurnalistice, soudnictví atd., jest správně uspořádáno anebo naplněno nesmírným množstvím poznatků bez ladu a skladu a bez zřetele k hodnotě pro tyto funkce. Vývoj života veřejného přináší denně nové problémy v životě státním a hospodářském, které činí stále větší nároky na úředníky administrace, a jestliže nepokračuje vzdělání, trpí administrace, protože se úředníci učí teprve na její účet.

Potřeba reformy právnického studia je nesmírně naléhavá. A jak to, že se ona mezifakultní komise rozešla bez výsledku? Nedohodli se a je malá naděje, že se dohodnou.

Mluvíme-li však o reformě právnického studia, máme na mysli zlepšení vyučovacích výsledků. Studijní řád však přináší jen určité vnější uspořádání látky, ale látku vlastní v tomto rámci přinášejí teprve lidé, profesori.

A tu dospíváme od organisace studia k vědecké regeneraci fakult, k habilitaci docentů a jmenovaných profesorů. University jsou organisovány na myšlenku svobody vyučovací a autonomie fakult při připouštění docentů a navrhování profesorů. I autonomie je svoboda vědeckých reprezentantů proti vlivům jiným, jimiž byla dříve církev, dnes politika atd. Znamená-li takto autonomie vyloučení vlivů vědě cizích, pak však předpokládá, že vědečtí představi-

telé nesledují žádný jiný nežli vědecký zájem. Každá autonomie přináší odpovědnost a autonomie vědecká je vědecká odpovědnost. Jestliže by však některá fakulta rozuměla při své regeneraci autonomii tak, že připustí za docenta a navrhne za profesora, koho chce, a nepřipustí, koho nechce, bez zřetele k absolutní a relativní vědecké úrovni — integritu morální předpokládá — a že autonomie znamená dále, že se nemusí fakulta či profesor nikomu odpovídati z motivu svého postupu, pak se může státi autonomie největší překážkou pokroku, a fakulta se může státi cechem, který se doplňuje podle jiných pozitivních nebo negativních motivů, nežli podle momentů vědeckých. Proti takové exkluzivitě by bylo nakonec nutno postavit princip volné soutěže, povinnost uveřejnění při habilitacích posudek práce, která je podkladem pozitivního nebo negativního návrhu, povinnost navrhnouti při profesurách vládě terno, po případě i právo ministerstva školství přezkoušeti kvalifikační nález fakulty komisí mezifakultní, zkrátka bylo by nutno brániti se proti postupu, který je v rozporu s vědeckou skutečnou svobodou a odpovědností a který se příliš podobá zneužívání svěřené moci diskreční. To není jen problém právnických fakult, nýbrž se týká všech fakult a všech vysokých škol, také německých a jejich zřetelů politických. Svobodu a autonomii může kdokoli — komu byla dána — udržeti jen tenkrát, plní-li funkci mu svěřenou, a je-li si své odpovědnosti plně vědom. To platí i o autonomii sebekázní disciplinární.

Je-li nutná reforma právnického studia a nemůžeme-li k ní dospěti dohodou profesorů, jak máme k ní dospěti? Musí býti předmětem veřejné rozpravy i za účasti znalců mimo právnické fakulty, aby se hlediska vyjasnila pro státníka, který, slyšev a ohodnotiv všechna mínění, rozhodne o úpravě studia snad zase pro jednu generaci a převezme za ni zodpovědnost. Máme v čele ministerstva školství slovutného znalce právnického studia a současně vynikajícího státníka a můžeme se nadíti od něho, že odvalí balvan, který překáží lepšímu vzdělání právnického dorostu. V této naději jsem mu blahopřál při vstupu do ministerstva, že totiž blahopřeji jemu i reformě právnického i státovědeckého studia. Váš počin k veřejné diskusi je tedy záslužný čin.

Karel Engliš.

K VYJASNĚNÍ PRÁVNÍ STRUKTURY POPLATKOVÉ NORMY.

Jak jest známo, instituce práva poplatkového jsou v těsném spojení s právem občanským. V souhlasu s tím § 1 našeho základního poplatkového zákona stanoví, že poplatku podléhají všechna právní jednání, kterými se podle občanských zákonů (podškrtnuto mnou) práva zakládají, předvádějí, utvrzují, mění neb zrušují.

Toto právnické pojetí, kterým se navazuje právo poplatkové na právo občanské, potvrzující vzájemný poměr těchto dvou právních